

Dingusi Kretinga. Bažnyčios arba Vienuolyno gatvė

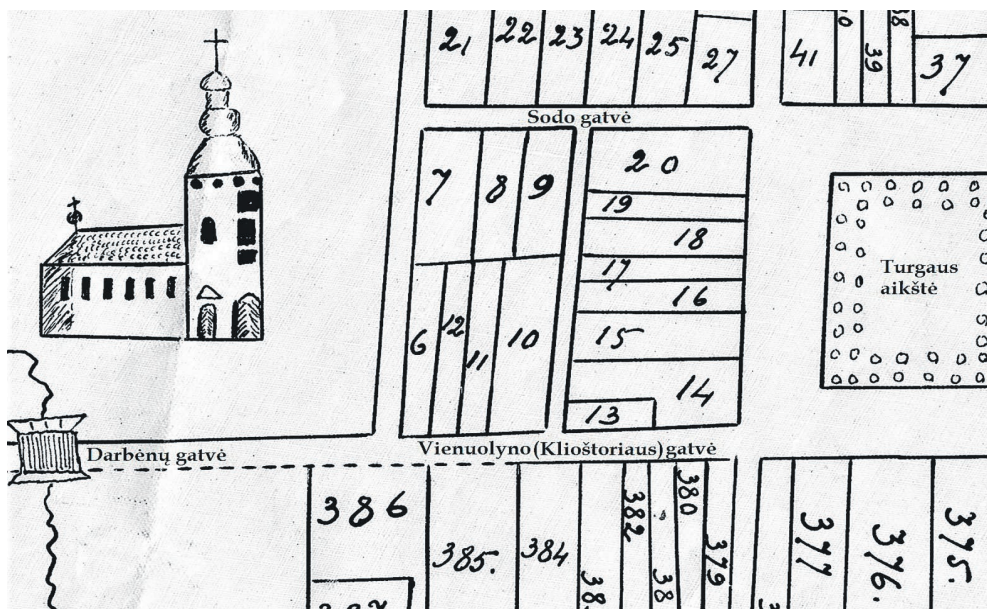
(Pabaiga. Pradžia Nr. 22)

Už vartotojų bendrovės pastato, pagrindinės ir Katkevičiaus gatvių kampe stovėjo verslininko Zalmano Tubianskio (Salomono Tubiansko) medinis namas. Iš pradžių jis buvo vienuolynas, o tarpukariu rekonstruotas į dviejų aukštų pastatą. Jame veikė savininko geležies gaminių ir ginklų parduotuvė. Antrajame aukšte buvo šeimininkų gyvenamosios patalpos ir nuomojamas butas. Jame gyveno Kretingos elektros stoties, vėliau – Laumalių plytinės savininkas Abramus Anolikas.

Zalmanas Tubianskis palaikė ryšius su Kretingos grafu Aleksandru Tiškevičiumi, tiek geležies ir jos gaminių prekes Kretingos dvarui ir jo palivarkams. Tiškevičių Kretingos dvaro archyve išlikę XX a. 4 dešimtmečio antroje pusėje pasirašyti grafo sūnaus Kazimiero Tiškevičiaus vekseliai liudija, kad verslininkas finansavo grafičios verslą teikdamas jam nemažas paskolas. Novosibirske (Rusija) gyvenantis Zalmano Tubianskio ainis Maksimas Kostinas lankydamasis Kretingoje pasakojo, kad jo protėviai artimai bendravo su grafu Aleksandru Tiškevičiumi, kuris buvo dažnas jų svečias.

Kituose gatvės namuose gyveno advokatas, teisės dr. Chaimas Šmuškovičius, 1935–1936 m. automobilių nuoma vertėsi Š. Šmulovičius, veikė verslininko, savivaldybininko, burmistro padėjėjo Peisacho Zegermano geležies ir statybos medžiagų parduotuvė, visuomenininko ir verslininko Mejerio Milnerio drogerijos (buitinių prekių) ir kosmetikos parduotuvė. Tėvo verslą 1936 m. paveldėjęs sūnus Abraomas Milneris greta kosmetikos prekiaavo dažais, elektros ir radijo prietaisais. Joselis Šneibergas apie 1935 m. šioje gatvėje atidarė spaustuvię.

Gatvės gale, kairėje pusėje ties riba su vienuolyno žemės sklypu stovėjo prieglauda, žemaičių vadinama špitolė. Ji pastatyta apie 1618–1620 m. Jono Karolio ir Sofijos Chodkevičių fundacija ir buvo skirta, anot fundatorių, „neturtingiems ir ligotiesiems bei luosiams, nelaimių iškrities našlaičiams ir kitiems vargšams, kurie savo darbu nepajėgia užsidirbti sau maisto nei drabužių, o gyvena iš šmaldos“. Tai buvo socialinė globos įstaiga, išlaikoma iš aukų, kurias aukojo parapijiečiai ir įvairūs asmenys, o ja naudojosi beturčiai, senyvi, neįgalūs žmonės ir ligoniai. Jonas Karolis Chodkevičius prieglaudai išlaikyti už vienuolyno netoli dvaro paskyrė 1 valaką (21,38 ha) žemės bei dalį kasmetinių dvaro pajamų: 4 statines miežių ir po 8 statines rugių ir avižų. Atskira privilegija jis įpareigojo magistratą „rūpintis ta prieglauda, kad tik jis [magistratas – aut.] teisingai ir sąžiningai, prisibijodamas Dievo, skirstytų tas duokles ir pajamas, nieko nepasisavindamas sau privatiems reikalams nei valstybės naudai, o visa sunaudodamas vargšų ir reikalingų paramos



Vienuolyno gatvė 1854 m. parengtame miestelio žemės sklypų plane. Iš Kretingos muziejaus dokumentų rinkinio.

reikalams“. Sofija Mieleckaitė-Chodkevičienė prieglaudai 1618 m. testamentu paaugojo 250 auksinų.

Prieglaudos pastatas buvo tinkuoto mūro, vieno aukšto, kampinio plano, pagrindiniu fasadu atsuktas link pagrindinės gatvės ir vienuolyno sodo. Į vidų buvo patenkama pro pagrindinio fasado centre įrengtą platų prieangį, paremtą ant dviejų masyvių apvalių kolonų. Viduje buvo 4 kambariai, kuriuos šildė 2 krosnys. Virtuvės ir valgomojo prieglauda neturėjo, kadangi maistą atgabendavo jau paruoštą, o esant būtinybei jį gamino šalia stovėjusiame vienuolyno pagalbiniam name. Globotiniai valgydavo kambariuose, o šiltu metu laiku – verandoje. Link Akmenos upės atsuktame prieglaudos korpuse veikė Šv. Morkaus koplyčia su nedideliu bokšteliu, kuriame kabėjo varpas.

Vyskupas Ignatas Jokūbas Masalskis 1771 m. įpareigojo magistratą prižiūrėti, kad prieglaudoje nelaikytų sveikų ir jaunų žmonių, o duotų jiems darbo ir galintiems dirbti lieptų pragyventi iš savo algos, o prieglaudai užrašytą pyliavą skirtų tik patiems silpniausiems.

XVIII a. pabaigoje nelikus magistrato, prieglaudą perėmė parapija su vienuolynu. Globotinių skaičius laikui bėgant smarkiai svyravo. 1804 m. joje gyveno 6 vyrai ir 23 moterys, 1821 m. – 35 asmenys (30 moterų), 1827 m. – 40 moterų, 7 vyrai ir 2 vaikai, 1831 m. – 31 moteris ir 9 vaikai, 1861 m. – 51 asmuo, 1887 m. – 11 vyrų ir 43 moterys, 1888 m. – 12 vyrų ir 50 moterų. Moterys su vaikais gyveno trijuose kambariuose. Jas ir vaikus išlaikė parapija, o vyrus maistu ir rūbais aprūpindavo vienuolynas. Bernardinai rūpinosi globotinių dvasiniu gyvenimu, Šv. Morkaus koplyčioje klausė išpažinčių ir laikė šv. Mišias, padėdavo dirbti prieglaudai skirtą žemę.



XVII amžiuje statyta prieglauda 1937 m. (viršuje) ir po 1941 m. gaisro (apačioje). Iš Kretingos muziejaus ikonografijos rinkinio.

Prieglaudos pastatą prižiūrėjo ir remontavo dvaras, o nuo 1861 m. – Kretingos valsčiaus valdyba. Apie 1890 m. valdyba jį remontavo: kalkėmis nubalino sienas, vietoje nusidėvėjusių čerpių stogą uždengė gontais. 1895 metais klebonas t. Feliksas Rimkevičius OFM grafiui Aleksandrui Tiškevičiui prieglaudai išlaikyti perdavė 6 000 rublių, kuriuos surinko iš aukotojų.

Pirmojo pasaulinio karo pradžioje prieglauda ir jos globotiniai buvo primiršti. Jais vėl rūpintis ėmė 1915 m. pabaigoje į Kretingą sugrįžę broliai pranciškoniai, kurie nuo 1916 m. kovo 13 d. kasdien šiltus pietus teikdavo daugiau kaip šimtui beglobių asmenų.

Tarpukariu prieglauda (špitolė) toliau veikė išlaikoma ir remiama visuomeninių organizacijų lėšomis ir asmenų aukomis. Ją 1925–1940 m. išlaikė kunigo t. Antano Butkevičiaus OFM iškurtas Šv. Vincento Pauliečio draugijos Kretingos skyrius, maisto produktais, drabužiais, vienkartinėmis pinigėmis pašalpomis rėmė Lietuvos katalikų Moterų draugijos skyrius ir kitos labdaringos organizacijos.

Šv. Vincento Pauliečio draugijos Kretingos skyrius, kuriam nuo 1933 m. vadovavo kunigas t. Aloyzas

Janušaitis OFM, 1935 m. šelpė 25, o 1938 m. – 35 elgetas, ligonius, beglobius senelius, invalidus, našles ir našlaičius, mokėjo jiems vienkartinės pašalpas, savo lėšomis organizavo beglobių laidotuves. Draugija planavo rekonstruoti ir išplėsti Kretingos senelių prieglaudos pastatą, tačiau po 1940 m. sovietų okupacijos globotiniai buvo iš prieglaudos iškraustyti, o pastate raudonarmiečiai įsirengė kuro ir ginklų sandėlius.

Antrojo pasaulinio karo metu 1941 m. birželio 26 d. padegus sinagogą, išsisklusi ugnis pasiekė ir aprašomą gatvę. Užsidedus prieglaudos pastate buvusiam raudonarmiečių ginklų ir amunicijos sandėliui, gaisras išsiplieskė dar smarkiau. Taip per dieną nebeliko gatvės, kurią kretingiškiai statė ir puoselėjo 330 metų.

Pagal 1942 m. rugpjūčio 27 d. kauniečio inžinieriaus Vladimiro Zubovo parengtą miesto plano projektą buvo numatyta atstatant miestą užstatyti tik vakarinę gatvės pusę. Čia turėjo iškilti mūriniai miesto ir apskrities valdymui administraciniai pastatai. Rytinėje gatvės pusėje buvo planuojama įrengti Viešąją pavadintą aikštę, kadangi senąją aikštę (turgavietę) ketinta užstatyti. Šie užmojai liko popieriuje, kadangi vykstant karui realiai to įgyvendinti buvo neįmanoma.

1949 m. sovietų valdžiai keičiant gatvių vardus, Vilniaus gatvei buvo palikta seniausia jos atkarpa, kuri iki 1928 m. vadinta Darbėnų gatve. Buvusioji Bažnyčios (Vienuolyno, Siauroji) gatvė kartu su skveru, įrengtu sudegusio senamiesčio šiaurinio kvartalo vietoje, buvo prijungta prie naujai formuojamos miesto centrinės erdvės, gavusios Tarybų, nuo 1990 m. – Rotušės aikštės vardą.

Po karo parengti miesto užstatymo projektai numatė palikti pagrindines V. Zubovo projekto nuostatas, t. y. užstatyti tik vakarinę gatvės kraštinę, o rytinėje įrengti skverą, kuriame vėliau turėjo iškilti sovietų valdžios būstinė – Tarybų rūmai. Užstatyti numatytoje gatvės dalyje iš pradžių buvo projektuojami visuomeninės paskirties pastatai – kultūros rūmai ir milicijos valdyba, tačiau labai trūkstant mieste gyvenamojo ploto, čia iškilo dviaukščiai daugiabučiai mūriniai namai.

Julius KANARSKAS
Istorikas, Kretingos muziejus



Buvusios Bažnyčios (Vienuolyno, Siaurosios) gatvės vieta šiandien. Jolantos Klietkutės nuotr., 2018 m.



Gatvės pradžios vaizdas nuo banko pastato pusės po 1941 m. gaisro. Pirmame plane kairėje – ardomi Z. Tubianskio namo griuvėsiai, dešinėje – nudegusios prieglaudos sienos. Apie 1941–1942 m. Iš Kretingos muziejaus ikonografijos rinkinio.

Gatvės vaizdas nuo Pranciškonų bažnyčios bokšto. Dešinėje pusėje pirmame plane – prieglaudos pastatas. XX a. 4 deš. Iš Kretingos muziejaus ikonografijos rinkinio.